

заголовків на основі фразеологічних одиниць, а також здійснено їх класифікацію.

Ключові слова: мова української періодики, трансформації, фразеологічні одиниці, еліпсис, заголовкові комплекси.

В статті проаналізовані стилістичні функції трансформованих фразеологічних одиниць в мові сучасної української преси. Розглянуті проблеми заголовкових комплексів з новими трансформованими поєднаннями. Визначено способи створення еліптичних конструкцій в заголовках на основі фразеологічних одиниць, а також здійснено їх класифікацію.

Ключевые слова: язык украинской прессы, трансформации, фразеологические единицы, эллипсис, заглавные комплексы.

In the article analysed stylistic functions of the transformed phraseological units in the language of the modern Ukrainian press. The problems of title complexes are considered with the new transformed combinations. The methods of creation of elliptic constructions are certain in titles on the basis of phraseological units, and also carried out their classification.

Keywords: language of the Ukrainian press, transformations, phraseological units, ellipsis, the title complexes.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2013 р.

Прийнято до друку 23.11.2013 р.

Рецензент – д.філол.н., проф. Зайцева І. П.

УДК 81'25

І. Ф. Лощенова

РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ ПРИСУДКА У ГРАМАТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Питання, пов'язані з міжмовними змінами в цілому й граматичними зокрема, завжди є предметом дискусій серед мовознавців. До того ж, не викликає суперечок ідея про необхідність глибшого вивчення синтаксичних зв'язків у структурах аломорфних типів з урахуванням різних внутрішньосистемних та екстралінгвістичних факторів. У цьому контексті розв'язання проблеми присудка спонукає лінгвістів на дослідження цього феномена в нових ракурсах.

Визначення поняття «присудок» належить до кола традиційних і загальноновизнаних проблем. Багато відомих лінгвістів висували різні теорії і погляди щодо багатьох аспектів цього феномену: українські та російські науковці (Л. Бархударов, Ф. Буслаєв, Г. Верба, М. Ганшина, Т. Левицька, Н. Раєвська, П. Фортунатов), їхні іноземні колеги (В. Адмоні, Л. Блумфільд, С. Гринбаум, Р. Квірк, К. Клоуз, П. Лекант, Д. Свартвик) та інші. Разом з тим, у теорії присудка, його типології залишається багато незрозумілого й суперечливого.

На сучасному етапі в граматиці існує багато робіт щодо різних частин речення, зокрема присудка, у яких детально описується використання тих чи інших його типів. У даній роботі здійснено спробу дослідити узгодження підмета з присудком у сучасній англійській мові порівняно з українською на основі виявлення специфічних та спільних особливостей цього граматичного явища.

У статті ми поставили за мету дослідити різні підходи щодо визначення поняття «присудок»; визначити та проаналізувати концепції виділення типів присудка в граматичній теорії; порівняти будову присудка в різних за структурами мовах – англійській та українській.

Упродовж часів у лінгвістиці тривали дискусії про базовий статус у реченні

одного з головних членів – підмета та присудка. Переважна кількість лінгвістів пальму першості віддає підмету, хоча представники деяких граматичних напрямків вважають присудок домінантним.

Історія лінгвістики налічує кілька підходів визначення присудка: логіко-граматичний, формально-граматичний та психолого-граматичний.

Представники логіко-граматичного напрямку вважали присудок як усе те, що «ми думаємо або судимо про предмет (про підмет)»; згідно з формально-граматичним визначенням, присудок – «частина закінченого словосполучення» [1]. Відповідно до психолого-граматичного підходу, присудок (предикат) вважається найважливішою частиною речення, який є носієм і виразником того руху думки, який відомий під назвою предикативності й без якого речення неможливе (Д. Овсянико-Куликовський, О. Пешковський, О. Шахматов).

Питання про тип присудка та його класифікацію є одним із центральних у лінгвістиці. Поняття «тип» передбачає наявність суттєвих спільних властивостей, які виявляються в окремих різновидах і в конкретних одиницях. Для виділення типів присудка головною умовою є вибір основи класифікації.

На сучасному етапі присудки виокремлюють з огляду на морфологічну природу присудкової форми й способу вираження модально-часових значень. За морфологічними параметрами присудки поділяють на дієслівні та іменні, за вираженням модально-часових значень – на прості, складені та подвійні.

Простий присудок виражається дієсловом в особовій формі в будь-якому часі, стані та способі. Оскільки в дієвідміні англійського дієслова є як синтетичні, так і аналітичні форми, то простий присудок може бути виражений не лише простою, але й складною дієслівною формою. Але, окрім цього, він також може бути виражений фразеологічними одиницями. Характерною рисою такого присудка є те, що перший компонент, дієслово в особовій формі, значною мірою втрачає своє значення та набуває певного змісту лише в парі з іменником.

Деякі лінгвісти виділяють в окремий тип фразеологічний присудок [2, с. 230 – 231]. Необхідно зазначити, що серед науковців виникають певні суперечки щодо походження такого присудка. Більшість з них погоджується з тим, що його можна віднести до фразеологічного типу (М. Ганшина, Н. Василевська, В. Каушанська, Н. Кобріна, Т. Новицька, Б. Роговська), але існують й інші думки з цього приводу. Так, деякі мовознавці відносять такий вид до одного з типів складеного присудку, а саме – до дієслівно-іменного присудка (Т. Барабаш, Л. Бархударов).

Складений присудок характеризується тим, що складається з двох елементів; у другому елементі виражається основний зміст присудка, а в першому – другорядний зміст і сама предикація, яка й робить увесь цей комплекс присудком. Інакше кажучи, складений присудок характеризується тим, що в ньому головний зміст знаходиться в одному слові, а предикація – в іншому, яке має дуже послаблене лексичне значення. Лише за наявності такої будови йдеться про складений присудок. У представленій категорії більшість лінгвістів (Т. Барабаш, Л. Бархударов, Н. Кобріна, Т. Новицька, О. Смірницький) виділяють складений дієслівний та складений іменний присудки.

Щодо складеного дієслівного присудка, на відміну від української мови, в англійській цей присудок представлений двома видами: а) модальний складений дієслівний присудок; б) аспектний (видовий) складений дієслівний присудок.

Сучасна граматики виділяє також змішані типи присудка, а саме: 1) складений модальний іменний присудок; 2) складений аспектний іменний присудок; 3) складений модально-аспектний іменний присудок [2 – 5].

У традиційній граматиці прийнято поділяти присудки з огляду на їхню будову, морфологічну природу. За О. Смірницьким, типи присудка класифікуються з огляду на його зміст: 1) процесний присудок; 2) кваліфікативний присудок; 3) об'єктний присудок; 4) обставинний присудок [6, с. 115].

Абсолютна схожість граматичних форм в українській та англійській мовах, зазвичай, зустрічається дуже рідко, так само як і цілковита, некомпенсована відмінність. Саме тому одним з найбільш важливих засобів для передачі інформації є трансформація. Адже перекладацькі трансформації відбуваються саме через схожість або відмінність мов, що порівнюються.

Масштаб та глибина перекладацьких трансформацій бувають вельми різноманітними, так само як і класифікації видів перекладацьких трансформацій. У даній роботі ми розглянули граматичні трансформації для відтворення типів присудка в українському перекладі.

Грамматичні трансформації полягають у зміні структури речення в процесі перекладу відповідно до норм мови перекладу. Вони можуть відбуватися на синтаксичному рівні.

Для вивчення реалізації типів присудка з метою отримання даних щодо виявлення найчастіше уживаних типів присудка в англійській та українській мовах ми розглянули шість оповідань О. Генрі в оригіналі [7] та перекладі [8]. Результати виявили, що простий дієслівний тип присудка вживається найчастіше. В англійській мові цей вид присудка застосовувався у 687 реченнях, що склало 62,5% від загальної кількості (1100 речень). Наступним за частотою вживання виявився складений дієслівний присудок – 208 речень (18,9% в англійській мові). Але на відміну від української, в англійській мові складений дієслівний присудок поділяється на модальний та аспектний (видовий), використання яких склало 14,5% (159 речень) та 4,4% (49 речень) відповідно.

Розглянувши складений іменний тип присудка, ми з'ясували, що він є досить розповсюдженим в англійській мові – 193 речення (17,5%). Ми також відстежили випадки вживання змішаного типу присудка – 12 прикладів (1,1% від загальної кількості проаналізованих речень).

Отже, простий дієслівний присудок виявився найбільш розповсюдженим в англійській мові. З проаналізованих 687 прикладів з присудком цього типу в 618 випадках (90%) його було аналогічно відтворено українською мовою:

Within forty minutes her head was covered with tiny close-lying curls.

За сорок хвилин її голова вкрилась дрібними кучериками.

White and nimble fingers tore at the string and paper.

Білі спритні пальчики розірвали мотузку і папір.

Другим способом відтворення простого дієслівного типу присудка в українській мові виявилось використання складеного дієслівного присудка. Це пов'язано з відмінностями опису предметних ситуацій у мовах, що порівнюються. Англійській мові притаманні більш економічні засоби вираження думки, а в українській мові використання складеного дієслівного присудка замість простого є досить типовим. Такі випадки ми зафіксували в 69 реченнях (10%). Наприклад:

An artist once discovered a valuable possibility in this street.

Якомусь художникові вдалося відкрити надзвичайно цінні властивості цієї вулиці.

He staked others one by one.

Черокі заходився розробляти нові ділянки – одну за одною.

Для вивчення реалізації складеного дієслівного присудка було проаналізовано 208 англійських речень. У 187 випадках (89,9%) ми знайшли відповідність цьому типу присудка в українській мові. Наприклад:

Couldn't you draw in the other room?

А чи не могла б ти малювати в іншій кімнаті?

I have something to tell you.

Я мушу децю тобі сказати.

Також ми помітили, що в процесі перекладу цей тип присудка може

трансформуватися в інший тип – простий дієслівний присудок. Таких випадків виявилось 18 (8,7%). Наприклад:

I happened to look out the window toward the shearing-pens.

Я ненароком виглянув у вікно в напрямку загород для стрижки овець.

I cannot refrain from a certain amount of surprise.

Чесно кажучи, мене це дивує.

Дослідження виявило також поодинокі випадки, а саме 3 речення (1,4%) зі складним дієслівним присудком, які були перекладені за допомогою складеного іменного присудка. Наприклад:

You can't see the sky for the foliage above you.

Пальми такі густі, що неба не видно.

You couldn't fence him away from the girls with barbed wire.

До дівчат він був такий ласий, що заради них поліз би навіть на колючий дрот.

Near sunset anxious eyes had begun to scan the street for the returning team of the child-providers.

Коли вже смеркло, всі були занепокоєні, чи не з'явиться, бува, команда з дітьми.

Дослідження способів відтворення різних типів присудка ствердило той факт, що під час перекладу з присудком відбуваються певні трансформації. Для їх відстеження було проаналізовано 193 речення. Ми підтвердили, що на відміну від англійської мови, де складений іменний присудок обов'язково вміщує дієслово-зв'язку, в українській мові воно може бути відсутнім. Це – складений іменний присудок із нульовою зв'язкою. Ми виявили 66 (34,2%) таких прикладів:

We were without decorous clothes or ways and means of existence.

Обидва в лахмітті, без грошей, без видів на краще, а жебраки, як кажуть, завжди заодно.

This is all very good.

Однак, це дуже люб'язно.

В інших випадках у перекладених реченнях цей тип присудка містив дієслово-зв'язку. Таких випадків ми зафіксували 60 (31,1%):

We were two white men against the banana brindles.

Ми, двоє білих людей, були загублені в морі жовтих бананів.

Mura was always full of life and devilment.

Майра, як завжди, була життєрадісна й пустотлива.

Ще один спосіб відтворення складеного іменного типу присудка в українській мові – використання простого дієслівного присудка. Загалом було виявлено 63 речення (32,6% від загальної кількості речень):

It was an alluvial town, called Soledad, where there was no harbor or future or recourse.

Містечко Соледад стояло на наносній землі, без порту, без ніякого майбутнього й без виходу із становища.

His conversation was fragmentary.

Говорив він так, що нічого не розбереш.

One night there was an ice-cream sociable at Mrs. Colonel Spraggins', in San Augustine.

Якось у Сан-Огестіні, у місці Спреггінс, полковниці, влаштували вечірку з морозивом.

Також у процесі перекладу виявилось, що складений іменний присудок можна перекласти складеним дієслівним. У текстах, що досліджувалися, було знайдено 4 випадки (2,1%) подібної заміни:

You are out for making a success in this hero business.

Ти мрієш зробити кар'єру на своєму героїзмі.

The first stop scheduled was at a double loghouse fifteen miles out from

Yellowhammer.

Першу зупинку намітили зробити біля зрубу за п'ятнадцять миль од Жовтої Курки.

The sun was low when the wife of a section boss on a lonely railroad huddled her unavailable progeny behind her and said...

Сонце вже збиралось хилитися до обрїю, коли дружина старшого доглядача на глухій залізничній колїї, загородивши собою ще один скарб, який не підлягав вилученню, сказала...

In every fight he was the first man to mix it at close quarters with the Don Alfonsos.

В кожній сутичці він завжди поривався йти урукопаш на ворога.

У ході дослідницької роботи було з'ясовано, що в англійській і українській мовах узгодження підмета й присудка порівняно однотипне: форма підмета в однині, зазвичай, зумовлює форму однини присудка, а форма множини підмета, відповідно, – форму множини присудка. Отже, узгодження присудка з підметом простежується у формах числа й роду. Наприклад:

Such things happen so often.

Подібні речі трапляються так часто.

He gives me a lot of instructions.

На прощання господар ранчо дає мені безліч напучень.

На деяких прикладах ми бачимо, що іноді узгодження відбувається згідно з контекстом:

One morning I steps off the International at a water-tank.

Якось уранці я зійшов з експреса, коли він зупинився біля водокачки.

"Greetings" says I.

«Мое шанування», – кажу я.

That night I mentions the matter to Ogden.

Увечері я розказую про цю зустріч Огденові.

Наше дослідження виявило приклади, коли іменник у формі множини означає єдине ціле (або іменник визначає час, міру, відстань). Присудок у таких випадках стоїть у формі однини, оскільки він також орієнтується не на форму, а на реальне значення підмета:

There wasn't any roads in sight.

Дороги я не знайшов.

Twelve dollars a month is only bowing-acquaintance money.

Дванадцять доларів на місяць – це скоріше можна назвати далеким знайомством.

Було проаналізовано речення, де в якості підмета виступає група слів, яка є заголовком або назвою твору, газети, статті тощо, і вміщує іменник у множині, а дієслово-присудок стоїть в однині:

The News has an editorial tearfully begging the government to call off the regular army and the National Guard.

«Новини» в редакційній статті слізно благають уряд відкликати регулярну армію та Національну гвардію.

Ми виявили кілька цікавих випадків узгодження підмета з присудком, коли підмет виражений займенником:

None of them has got any chewing-tobacco.

У них не залишилось ані трохи жувального тютюну.

Everybody was at the depot giving forth Roosevelt-Democrat.

На залізничній станції юрби народу вітали нас вигуками на честь демократа Рузвельта.

У результаті нашого дослідження ми зафіксували речення, у яких присудок

узгоджувався з підметом, вираженим двома іменниками в однині. Це можна пояснити тим, що обидва іменники характеризують одну й ту саму особу. Наприклад:

His mouth and vest were open.

Pot його був роззявлений, жилетка розстебнута.

What good is all his brain, muscle, backing, nerve, influence and family connections?

Чого варті моді його мозок, м'язи, заощадження, витримка, протекції й родинні зв'язки?

У випадках, коли іменники (підмет) є незалежними один від одного, присудок вживається в множині:

Quiet and retirement are good for a man sometimes.

Спокій і самотність часом корисні для людини.

You and me have been friends, off and on, for fifteen years.

Ми з тобою приятелюємо п'ятнадцять років.

Таким чином, на основі розглянутого матеріалу ми дослідили основні категорії присудка, функції, особливості будови, що, у свою чергу, допомогло виявити деякі граматичні співвідношення між присудками при відтворенні з англійської на українську мову.

Література

1. Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка : учебник / Н. С. Валгина. – М. : Агар, 2000. – 416 с. **2. Грамматика** английского языка : пособие для студентов пед. ин-тов / В. Л. Каушанская, Е. В. Прокофьева, Р. Л. Ковнер и др. – Изд. 5-е. – М. : Айрис-Пресс, 2010. – 384 с. **3. Барабаш Т. А.** Грамматика английского языка / Т.А. Барабаш. – М. : Юнвент, 1983. – 256 с. **4. Кобрина Н. А.** Грамматика английского языка: Синтаксис / Н. А. Кобрина, М. И. Корнеева. – М. : Наука, 1986. – С. 37 – 46. **5. Пиш В. А.** The Structure of Modern English / В. А. Piish. – 2nd ed. – Moscow : Progress Publishers, 1971. – 365 p. **6. Смирницкий А. И.** Синтаксис английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : Изд-во л-ры на иностр. языках, 1957. – 284 с. **7. О. Henry.** Selected stories / О. Henry. – М. : Прогресс, 1977. – 375 p. **8. http://www.aelib.org.ua/texts/ohenry_stories_ua.htm**

В статье освещены разные подходы к определению понятия «сказуемое», выявлены и проанализированы концепции выделения типов сказуемого в грамматической теории. Автор сравнил строение сказуемого в разных по структуре языках – английском и украинском.

Ключевые слова: сказуемое, предикатив, тип сказуемого, согласование, грамматическая трансформация.

У статті висвітлено різні підходи щодо визначення поняття «присудок», визначено та проаналізовано концепції виділення типів присудка у граматичній теорії. Автор порівняв будову присудка в різних за структурами мовах – англійській та українській.

Ключові слова: присудок, предикатив, тип присудка, узгодження, граматична трансформация.

The article highlights different approaches to the definition of "predicate", the concept of types of predicate singling out in grammar theory has been identified and analyzed. The author compared the predicate organization in the languages with different structures – English and Ukrainian.

Keywords: predicate, predicative, predicate type, agreement, grammatical transformation.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2013 р.

Прийнято до друку 23.11.2013 р.

Рецензент – д.філол.н., проф. Панасенко Н. І.